

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

PUBLICATION- HUNGARIAN

IN Medias

This publication is the result of a research group within the In Medias project. It is an important contribution to the research on current practices and potentials of intercultural mediation.

Dr. Andrea Hartmann-Piraudeau

This publication, a result of the In Medias project under Erasmus Plus, delves into the practices and potential of intercultural mediation. Led by Prof. Dr. Busch, an expert in intercultural communication and conflict research, an international team interviewed over 20 European conflict mediators, revealing how philosophical, pedagogical, economic, and personal factors shape their professional strategies. The publication addresses a gap in intercultural mediation research, offering insights for international mediators, academics in conflict research and cultural studies, and the general public. It aims to stimulate critical thinking and explores the complexity and ethics of mediation, ultimately contributing to a decolonization of knowledge and action in this field.

Disclaimer: The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Preface

Dear readers,

This publication is the result of a research group within the In Medias project (Erasmus plus). It is an important contribution to the research on current practices and potentials of intercultural mediation.

Using the example of the action orientations of European conflict mediators, it shows how philosophical-ethical maxims, pedagogical concepts, professional-economic orientations, integration in professional discourses and personal world views merge into professional strategies.

An international team of experts from various European countries was assembled under the leadership of Prof. Dr. Busch, a renowned expert in the field of intercultural communication and conflict research at the Faculty of Human Sciences of the Universität der Bundeswehr München. Together, they conducted expert interviews with more than 20 mediators from all over Europe and researched mediation practice as well as known conflicts and conflict solutions in the respective partner countries.

In the course of the project, it became increasingly clear to us that the practice of action is often detached from theoretical knowledge bases. Instead, styles and best-practice models are reconstructed from practice, which show parallels to socio-theoretical foundations, but are no longer explicitly linked to them. It is evident that there is a gap in mediation research, especially in the intercultural context.

This publication is intended to serve as teaching and learning material for the in-mediation training we have designed in the European Union. It is aimed at trained international mediators who work in intercultural settings or who wish to further their training in this field, at experts and academics in the fields of conflict research and cultural studies, and at the general public.

The authors have set themselves the goal of providing food for thought that goes beyond the usual mediation training and allows for a scientific examination of the complexity and ethics of mediation.

The present publication is the synthesis of a map of conflict transformation that the authors have collected in more than 20 qualitative interviews across Europe. Only these voices and the insights gained from them led to the abstraction of the social theoretical demand for a decolonisation of fields of knowledge and action in the further discussion.

Verbatim quotes from the interviews were deliberately omitted for the most part; the anonymised files are available to interested readers. They provide a working basis from which the almost provocative thesis and title of the publication "The Epistemologies of Mediation: Is the Passivity of Mediators a Contribution to Decolonisation?" in intercultural dialogue.

Special thanks go to our In Medias partners, all the mediators interviewed, the trainees of the In Medias training and their valuable impulses, the experts who took care of the translation into the different languages of the partner countries. Without their valuable support, a publication in this form would not have been possible.

This publication appeared in the online Interculture Journal (www.interculture-journal.com) and all language versions (German, English, Dutch, Portuguese, Hungarian, Polish, Italian) can be found on our digital platform www.in-medias.eu.

We hope that this publication will have a lasting impact on mediation training, mediation practice and the understanding of conflict culture in Europe.

We invite you to join us on this exciting journey through intercultural mediation and look forward to your thoughts and impulses on this topic, which you are welcome to send directly to Prof. Busch (dominic.busch@unibw.de) or to me (the project manager of In-Medias - hartmann@consensus-group.de).

On behalf of the entire project group

Dominic Busch and Andrea Hartmann-Piraudeau

A mediáció ismeretelméleti szempontjai: A mediátori passzivitás dekolonizációs stratégia?

Szerzők: Dominic Busch, Emilian Franco, Andrea Hartmann-Piraudeau

Automated translation revised by Kelecsényiné Szabó Gabriella

Absztrakt

A tudásterületek és a cselekvési területek dekolonizációja iránt támasztott társadalomelméleti igény azt a benyomást kelti, hogy ez az átalakítás egyirányú módon végrehajtható. E területek kiinduló állapota azonban gyakran igen összetettnek és sokrétűnek bizonyul. E cikkben a konfliktuskezeléssel foglalkozó mediátorok szakmai irányultságainak példáján keresztül mutatjuk be, hogy a filozófiai és etikai alapelvek, a pedagógiai koncepciók, a szakközgazdaságtani irányultság, a szakmai diskurzusokban való részvétel, valamint a személyes világnézet hogyan olvadnak egybe olyan munkastratégiákba, amelyeket végül is nehéz a dekolonializációs célok tekintetbevételével kategorizálni és kiértékelni. Míg a tankönyvirodalom általában azt feltételezi, hogy a szakmaként végzett társadalmi tevékenységek a társadalomelmélet ismeretelméleti koncepcióihoz kötődnek, addig a mediáció szakirodalmá felfedi, hogy e kettő törést mutat: ennek következtében a cselekvési gyakorlat sokszor elszakad az ismeretelméleti alapoktól. Ezért e cikkben inkább a stílusokat és a gyakorlatban leginkább bevált modelleket rekonstruáljuk, amelyek párhuzamot mutatnak a társadalomelméleti alapokkal, de már nem kifejezetten kapcsolódnak azokhoz. E megfontolások arra a következtetésre vezetnek, hogy a dekolonizáció iránti igény esetében a cselekvés konkrétabb és specifikusabb szempontjaiból kell kiindulni annak érdekében, hogy a feltárt összetett helyzet nehegy megghiúsítsa a célt. Ennek megfelelően a mediátorok további etikai tisztánlátásra tehetnének szert, ha a mediátoroknak szóló képzések kifejezettebben foglalkoznának az itt vázolt ismeretelméleti komplexitásokkal.

Kulcsszavak: mediáció, episztemológia, mediátori passzivitás, dekolonizáció, mediátori stílusok.

Bevezetés

Számomra személy szerint [a mediáció jelentése – a szerzők betoldása]: mások támogatása a konfliktus megoldásában. Talán sikerül, talán nem; és az a legjobb az egészben, hogy saját magam nem vagyok érintett a konfliktusban, így hátra dőlhetek, keresztbe fonhatom a karjaimat, és figyelhetem, ahogy a konfliktust mások megoldják, és ehhez magam is hozzájárulhatok, érted? És ez az, amit olyan felszabadítóknak találok, hogy az ember saját maga nem vesz részt az érzelmi folyamatban. Nyugodtan megfigyelhetem azt, hogy mit csinál az a kettő-három-négy ember, aki most az asztalnál ül, és hogy miként lehetne őket a legjobban támogatni. Ez a nagyszerű dolog a mediációban, hogy nem én magam vagyok a konfliktushelyzetben, de valahogy mégis közreműködhetek, és valami hasznosat tehetek. (Interjú Mediátor09-el, 2022. december 21., 00:01:00; az eredeti felvétel német nyelven készült; angolra fordították a szerzők).

A mediációs konfliktuskezelés párbeszédre alapuló módszere, amely az 1970-es években, az USA-ban, az alternatív vitarendezés (ADR) mozgalomból fejlődött ki (Menkel-Meadow 2015, 218) különösen hatékonynak tűnt az 1990-es években a multikulturalizmus célkitűzéseinek támogatásában – írja Michelle Lebaron, Erin McCandless és Stephen Garon (1998, 1) a mediációs konfliktusrendezés és a

kultúra közötti kapcsolatról szóló kutatásokat érintő, első szakirodalmi áttekintésük frissített változatában (LeBaron Duryea 1992). Még ebben, a mindössze hat év elteltével készült első átdolgozásban is kulturalistának és naivnak tűnt a szerzők akkori kezdeti nézete, mert nem vették figyelembe a kultúra szerkezeti jellegét és azt, hogy ebből adódóan a fogalmat egyesek eszközként használják a társadalomban jelentkező hatalmi egyensúlytalanságok legitimálása és elfedése céljából (LeBaron, McCandless, and Garon 1998, 1).

Ezekben az években különösen megfelelőnek tartották a mediáció multikulturális környezetben való alkalmazását, mivel az eljárást nagyon rugalmasnak és könnyen testre-szabhatóknak tekintették ("eljárési rugalmasság"; Boule és Rycroft (1997, 32–39), idézet Jobodwana (1997, 567) munkájából).

E legitimációhoz – mint rugalmassághoz – még nemrégiben is csatlakozik Alexia Georgakopoulos, amikor a következőt írja a Routledge kiadónál megjelent, *Mediation Handbook [Mediációs kézikönyv]* című munkájának bevezetőjében: "A mediáció gyakorlatában soha nem fog megjelenni az a gondolat, hogy minden egy kaptafára történhet, a mediáció inkább a – témák, emberek és helyszínek szerint eltérő – konfliktusok hullámszerűségevel együtt fog bővülni." (Georgakopoulos 2017, 3). Az interkulturális mediáció fogalmának ez az *additív* felfogása (Busch 2005, 317), amelynél a mediáció eredeti fogalmát csak annyiban módosítják, hogy a kultúrával, mint tényezővel bővítik, gyakran szolgál olyan (hipotetikus) kiinduló alapként, amelyet az interkulturális mediációval foglalkozó szerzők esetleg leegyszerűsítésként elutasítanak, majd új modelleket alkotnak. Ennek következtében egyre gyakrabban újra megerősödik az az elgondolás, hogy a mediáció minden kultúrában egyetemesen alkalmazható: a modelleket – ahelyett, hogy a kulturális különbségekből fakadó korlátokkal ütköztették volna – tovább bővítették (Busch 2016, 203).

Az interkulturális mediációt ebből az elméleti szempontból vizsgálva arra a következtetésre is juthatnánk, hogy a koncepcionális megközelítés módosítható egyéb, illetve jövőbeli kihívásoknak megfelelően is. Ez felveti a mediációról szóló diskurzus ismeretelméleti alapjainak kérdését: melyek a legfontosabb alapfeltevések a személyek közötti konfliktusokra, valamint arra vonatkozólag, hogy miként lehet e konfliktusokat előnyös módon kezelni, hogy mit kell pontosan tenni e cél érdekében, és – mindenekelőtt –, hogy a kutatók illetve a résztvevő megfigyelők hogyan ismerhetik fel ezt a jelenséget.

Egyfelől e kérdés arra a (talán még hagyományos, tudományos) meggyőződésre épít, hogy a mediációs konfliktuskezelés kutatása, oktatása és gyakorlata jól megkülönböztethető ismeretelméleti feltevésekre és alapokra vezethető vissza. Másfelől pedig a mediáció, mint fogalom állítólagos óriási rugalmassága arra is utalhat, hogy a fogalom ismeretelméleti alapjai is vagy nagyon rugalmas, homályos, kevésbé kidolgozott jellegűek, illetve talán nem is léteznek, vagy pedig legalábbis összefüggéstelenek. Ez azt jelentené, hogy nincs közvetlen kapcsolat a mediáció ismeretelméleti alapjai és gyakorlata között. Ezért jelentős felülvizsgálatra szorulnának a mediációval kapcsolatos azon képzési anyagok, amelyek továbbra is e feltevésekre építenek. A jelen cikkben ezeket az episztemológiai, azaz ismeretelméleti alapokat vizsgáljuk. E szempontokat a közelmúltbeli dekolonizációs kulturális-politikai irányzatból vett konkrét eset példáján tekintjük át, amely irányzat megközelítését egyaránt alkalmazzák általánosságban a társadalmi cselekvési területekre vonatkozólag, valamint a kultúrák közötti cselekvési területekre – így tehát az interkulturális mediációra is.

Mit jelent a dekolonizáció a mediáció esetében?

Az interkulturális kommunikáció területe a posztkoloniális elméletből következően legújabbban azzal az etikai kényszerűséggel szembesült, hogy dekolonizálnia kell a témáról alkotott saját felfogását és a téma tanulmányozásához használt módszereit. A dekolonizáció (Smith 2022) arra a feltevésre utal,

hogy a világról felhalmozott tudást és a világunkhoz való hozzáférés módjait a nyugati kulturális meggyőződések a gyarmati hatalmi egyensúlytalanság keretei között határozták meg és kényszerítették rá a világra (Said 1978; Bhabha 1994), amely keretek között a világhoz való hozzáférés alternatív módjait már el sem lehet képzelni, nemhogy gyakorolni. Ezért a globális társadalmi igazságosság érdekében zajló strukturális átalakulás kulcsfontosságú területei a következők: a tudományok – tudásteremtő szerepükben –, az oktatás és képzés területei, valamint általában a társadalmi változások előmozdítói. Amennyiben ezek a kulcsfontosságú ágazatok kitartanak azon eddigi globális hegemón és gyarmattartói igény mellett, hogy csak a nyugati tudás töltheti be a kizárólagos képviselő szerepét, akkor a tudás egyéb formáival szemben *episztemikus erőszakot* (Spivak 1988, 280), vagy akár *episztemicídiumot* (Santos 2014) fognak elkövetni. Ez idáig az interkulturális kommunikációval foglalkozó kutatások kevés figyelmet szenteltek ennek a problémának, holott valójában e problémának kellene a kutatások egyik középponti területét képeznie – igazolja Ladegaard és Phipps (2020). Ehelyett azonban MacDonald és O'Regan (2013) azt figyelik meg, hogy a terület – elsődleges céljaként – továbbra is a kultúrák közötti megértés elvéhez ragaszkodik. A kutatásban az episztemikus erőszak elkerülése érdekében különösen jó választást jelentenek azok a poszt-qualitatív megközelítések (Jackson and Mazzei 2009), amelyek elvi alapon kívánják elkerülni a kutatási eredmények adott nézőpontból való értelmezését (Marker 2003). Ehelyett a kutatóknak mindenekelőtt saját pozícionáltságukon kellene elgondolkodniuk (Davis and Walsh 2020), tenniük kellene azért, hogy a központok és perifériák egyenlőtlen világában partnereiket is meghallják, és beleszólási jogot kellene adniuk a partnereiknek is (Lincoln, Lynham, and Guba 2017, 215).

Az e téren gyakran idézett hasonlat Audre Lorde rövid esszéjének címében található: „A mester szerszámai soha nem fogják lebontani a mester házát” (Lorde 2007). E hasonlat jól illusztrálja, hogy ezek a célok milyen kihívást fognak jelenteni, tekintettel a strukturális korlátokra. Giuliana Ferri (2022) nemrégiben alkalmazta ezt a hasonlatot a kultúrák közötti kommunikáció területére, és arra a következtetésre jutott, hogy e célok elérése az egész tudományág teljes és alapvető átrendeződését jelentené és igényelné.

A konfliktuskutatás hasonló közömbösséget mutat e tekintetben – panaszkodik Polly O. Walker (2004); és amikor a mediációs konfliktuskezelés folyamatáról van szó – jegyzi meg Volpe és Johnson (2023), valamint Yokotsuka (2023) –, akkor a mediátori szakma iránt érdeklődőknek nem szabadna túl sok aggodalommal szembesülniük anyagi kilátásaik miatt: a mediátori munkaerőpiacra való belépés bizonytalan feltételei a társadalmi kizárólagosság olyan rendszerét erősítik, amely káros a társadalmi igazságosság célkitűzéseire nézve.

A jelen cikk ezen túlmenően magát a mediáció folyamatát is kritikus vizsgálat alá veti. A mediáció folyamatának van egy másik központi elve is, amelyről általában azt tartják, hogy aláássa a hatalmi egyensúlytalanságokat (Bouille and Alexander 2012, 299–304), valamint olyan megközelítést jelent, amely legalábbis hasonló a fentebb vázolt dekolonizációs mozgaloméhoz. A jelen cikk nyitó mondatában egy hivatásos mediátor vázolja fel interjú keretében a mediáció folyamatáról alkotott felfogását, amelyről itt beszámolunk. Ez a hozzáállás – hogy a mediáció során a mediátor hátradől – reményt adhat arra, hogy a mediáció folyamata ismét – legalábbis részben – képes lehet támogatni az interkulturális kutatások jelenlegi etikai irányvonalait.

Mi a mediáció?

A jelen cikkben annak az európai szintű, több ország részvételével zajló kísérleti projektnek a kutatási adatait vizsgáljuk, amelynek célja mediációs képzés kialakítása. A projekt során – amely 2020 és 2023 között társfinanszírozásban részesül az Európai Unió Erasmus+ programjából – hét ország képzési intézményei közösen kidolgozták és megvalósították a mediációs képzést az Európai Mediációs

Hálózat In-Medias elnevezésű projektje keretében (vö.: <https://in-medias.eu/>). Ezzel összefüggésben 2019/2020 telén irányított interjúk készültek 21 mediátorral, köztük mind a projektben résztvevő, mind a projekten kívüli mediátorokkal, akik olyan országokból érkeztek, mint Ausztria, Bulgária, Ciprus, Georgia (Grúzia), Hollandia, Írország, Lengyelország, Litvánia, Magyarország, Németország, Portugália és Spanyolország. E vizsgálat első kutatási eredményei közül néhányat közzétett Busch, Franco és Hartmann-Piraudeau (2023). A mediátorokat egyrészt arról kérdezték meg, hogyan értékelik a mediáció strukturális hátterét a saját országukban, másrészt arról, hogy milyen a mediációval, mint szakmával kapcsolatos hozzáállásuk, felfogásuk, tapasztalataik és irányultságuk.

A projektben részt vevő konfliktuskezelő mediátoroknak több közös jellemzője is van: konfliktuskezelési mediációt kínálnak és végeznek, erre általában speciális képzést kaptak, és a legtöbb esetben fizetést is kapnak a szolgáltatásukért. Ezzel szemben Pruitt és Kressel (1989) a mediáció átfogó meghatározásával indítanak, amely ismét a módszer sokoldalúságát és rugalmasságát hangsúlyozza:

„A mediáció harmadik fél által nyújtott segítség olyan személyek részére, akik a köztük levő vitában megpróbálnak egyezsége jutni. A mediátor több száz dologgal segíthet, kezdve attól, hogy egyszerűen jelen van egy közös megbeszélésen, egészen addig, hogy kigondol új ötleteket, és erőteljesen érvel mellettük.” (Pruitt and Kressel 1989, 2).

Menkel-Meadow (2015, 189) szintén a lehető legtágabban definiálja a mediációt, de hangsúlyozza annak facilitatív vonatkozását is. A mediátor nem avatkozik bele abba a tartalomba, amit a konfliktus során kezelni kell, csak megkönnyíti a felek számára, hogy megvitassák a saját konfliktusukat. A mediációval foglalkozó szakirodalom általában rámutat arra, hogy ilyen triadikus konfliktuskezelési eljárások mindig is léteztek a világ számos részén, de az eljárást gyakorlatilag az 1960-as években fedezték fel újra, mint a bírósági eljárás egyszerű, gyors és költséghatékony, de ugyanakkor sajátos strukturális és etikai keretbe ágyazott alternatíváját. Az 1960-as és 1970-es évek amerikai alternatív vitarendezési (ADR) mozgalmának egyik aggálya eredetileg azon a felismerésen alapult, hogy a társadalmakban sokféle konfliktushelyzet alakulhat ki, ezért egy helyett sokféle konfliktuskezelési eljárásra van szükség. Ahogy Menkel-Meadow (2015, 218) a "folyamatok pluralizmusának" elvére hivatkozik, az még inkább megerősíti a cikk elején tárgyalt eljárási rugalmasságot.

Eredmények: A passzív mediátori stratégiák előnyben részesítése

A jelen cikkben tárgyalt interjúkból kulcsfontosságú kategóriaként bontakozott ki az a különbségtétel, hogy a mediátor aktív, illetve passzív hozzáállást és stratégiát alkalmazhat a mediációs tárgyalások alkalmával. A résztvevők sok esetben e paraméter alapján térképezték fel munkájukat, és általában a passzív mediációs stílust tartották előnyösebbnek. Az alábbi bekezdésekben az interjúkból néhány olyan részletet mutatunk be példaként, amelyek a mediációban vagy az aktív, vagy a passzív irányultságot fejezik ki. Mivel a mediátorok negatívan vélekednek a mediáció aktív irányultságáról, már önmagában ezért is felhasználhatják az ilyen irányultságot akár még kulturális sztereotípiák és megkülönböztetések kialakításához is. Például az alábbi idézetben az ázsiai mediátorokról azt mondják, hogy domináns stílusuk van. Ez fordítva azt is jelenti, hogy a domináns mediációs stílust általában az idegen kultúráknak tulajdonítják. Más kultúrák ekkor tükörként szolgálnak ahhoz, hogy az énről alkotott negatív disszociációkat kivetítsék ezekre a kultúrákra:

Tavaly ősszel a Hong Kong-i mediátori versenyen majdnem leestem a székemről, mivel annyira tudatlan voltam arról, hogyan zajlik a mediáció keleten [...]. Bár az is lehet, hogy a tapasztalataim [...] nem teljesen fedik a valóságot, mert annyira meglepett, hogy mennyire másképp közelítik meg a dolgot, és így lehet, hogy túlzásokba esek a következő percekben. De egy bizonyos ponton úgy éreztem, hogy a mediátoraim sokkal inkább azt a szerepet töltik be, hogy ők a konfliktus főnökei.

Bár még mindig csak egyfajta mód volt ez, de [...] négy esetben is előfordult, és láttam más ázsiai csapatoknál is, hogy náluk inkább az a szokás, a kultúra, vagy [...] a magatartás, hogy a mediátor nemcsak azt mondja meg a feleknek, hogy mit kell tenniük, hanem például azt is, hogy mit kell felfedniük, vagy hogy mi lesz a következő lépés a folyamatban [...] (interjú Mediátor05-tel, 2021. január 22., 00:17:08 - 00:18:49).

Néhány mediátor arról is beszámolt, hogy kihívást jelent számukra, hogy passzívabb szerepet vállaljanak a mediációban. A vitafolyamatban való aktív szerepvállalásuk határozottabb és dominánsabb akkor, amikor a konfliktusban álló felek közül egy vagy több viszonylag passzív és tartózkodó magatartást tanúsít. Az alábbi példában a mediátor hölgy észreveszi, hogy gyakorlatilag egyedül vezeti a mediációt, és a felek már nem vesznek részt megfelelően a folyamatban:

A passzivitás pedig nem fekszik nekem, ezért nem értékelem magamban. Tehát ha a mediáció bármelyik pontján nem járok sikerrel, az azért van, mert túlzásba estem a szerepemben. És az illető passzív, én [...] tényleg küzdöttem ezzel, de [...] meg kellett tanulnom, hogy tényleg az ellenkezőjét tegyem. (Interjú Mediátor03-mal, 2021. február 16., 00:51:55 - 00:52:29).

A cikk elején a megkérdezett mediátortól származó idézet is jellegzetesen szemlélteti a passzív mediátori hozzáállást. A mediátor hölgy jobban érzi magát a szerepében attól, hogy elsődlegesen passzív mediátorként vesz részt a folyamatban. Egyes mediátorok szerint az ideális eredmény akkor érhető el, ha a konfliktusban részt vevő felek elfelejtik a mediátor jelenlétét – vagy legalábbis a mediátor így érzi ezt:

Hogyan mérhetem, hogy a mediációm sikeres volt-e vagy sem? Az Ön által feltett kérdéshez az is hozzátartozhat, hogy, amennyiben a mediáció után két perccel a felek [...] elfelejtenek engem, akkor a küldetésem teljesült. Ha tehát úgy tudok segíteni, hogy nem veszik észre azt, hogy segíték nekik. [...] Amennyiben elégedettek azzal a megállapodással, amelyet ők maguk kötöttek, és elfelejtkeznek rólam, az azt jelenti, hogy igen jó munkát végeztem. És azt szeretem a mediációban, hogy valakinek a problémái legmélyére hatolok, majd távozom, és ugyanolyan könnyen kikerülök onnan, mint ahogyan bejutottam, és a jövőben semmi más dolgom nem lesz vele, és az illető nem érzi úgy, hogy beavatkoztam volna a személyes, vagy szakmai életébe, vagy a problémáiba (interjú Mediátor07-tel, 2020. december 22., 01:00:22 - 01:01:01:46).

Az előző idézet arra utal, hogy a konfliktusban részt vevő felek esetleg már nincsenek is tisztában azzal, hogy mi történik a folyamatban. A mediátor ott van, de a felek nem tudják, hogy beavatkozik-e és hogyan. Ez felveti azt a kritikus kérdést, hogy az átláthatóság ilyen mértékű hiánya végső soron nem csökkenti-e a konfliktusban a felek autonómiáját.

A mediáció etikai dimenziója

Visszatekintve a múltba, Greg Bond (2023, 23) rávilágít arra, hogy az 1980-as évektől kezdve az amerikai eredetű mediáció, amely egykor meglehetősen nyitott megközelítés volt, nagymértékben formalizálódott Roger Fisher és William Ury (1981) *Getting to Yes* [magyar nyelvű kiadásban: *A sikeres tárgyalás alapjai*] című klasszikus könyvének köszönhetően, amely mind a mai napig meghatározza a nyugati mediáció alapvető elemeinek struktúráját és normáit. Azóta a nyugati eredetű mediációt az a felfogás jellemzi, hogy a mediátori megbeszélések struktúráját lineáris, egymást követő fázisok alkotják. Annak ellenére, hogy ez nagyon közel áll a racionalista tárgyalás-elmülethez, Druckman és Wall amellettt érvel, hogy maga a mediáció triadikus jellege – vagyis hogy a segítségnyújtásban harmadik fél is közreműködik – az első lépés, amely szükségszerűen kivezeti a mediációt a tisztán racionalista sémából, és egyértelmű etikai irányultságot ad a mediációnak. Ez abban nyilvánul meg, hogy a mediátorok egyértelmű célt követnek: az interakciót olyanná kívánják alakítani, amit a résztvevők hasznosnak érzékelnek (Druckman and Wall 2017, 1910).

Az értékalapú konfliktuskezelés terén Fisher és Ury tárgyalási modellje is új alapot teremtett a mediáció további kodifikációjához. Fisher és Ury például amellett érvelt, hogy legyenek olyan alapelvek, amelyeket a tárgyaló feleknek követniük kell a pozitív eredmény elérése érdekében. Ezen elvek közül az egyik legismertebb például azt célozza, hogy a tárgyalás során az embereket és a dolgokat külön kell választani – ez a megközelítés a projekt racionalista irányultságát tükrözi. Ezt az elvi alapú modellt széles körben elfogadták annak során, ahogy a nyugati világban a mediáció egyre inkább kodifikálódott, és – ahogy Bond megfogalmazza – a mediátorok munkáját még ma is gyakran úgy magyarázzák és érzékelik, mint amely bizonyos alapelveken nyugszik. Bond ezt a rendszert – mivel Fisher és Ury tárgyalásos megbeszélések irányítására kidolgozott megközelítéséből származik – „elvi alapú tárgyalási modellnek” nevezi (Bond 2023, 23). Visszatekintve, ezeket az elveket általában listaszerűen sorolják fel olyan tankönyvekben, mint például Boule és Rycroft (1997, 32–39) munkája, amelyből Jobodwana (1997, 567) az alábbiakat foglalja össze:

A mediációról kijelenthető értékek a következők: eljárási rugalmasság, informalitás, a felek részvétele, normateremtés, személyközpontúság (a mediáció lehetővé teszi a felek szubjektív preferenciáin alapuló, egyénre szabott megegyezés elérését), kapcsolati jelleg, jövő-orientáltság, valamint magánjelleg és titoktartás (Jobodwana 1997, 567).

Európában a mediáció történetét és fejlődését általában úgy ismertetik, hogy az USA-ból származik. Emellett azonban az is igaz, hogy a mediáció alapelvei valójában érvényesek minden kultúrában, mivel a mediátorok ezeket az elveket követik a helyi kultúrájukban is. Ebben a tekintetben Friedman (1992) például valóságos „mediációs kultúráról” beszélt. Bonafé-Schmitt et al. (1999) várakozása mégis az, hogy a mediációs gyakorlatnak különböznie kell az USA-ban és Európában, mivel az USA-ban a mediáció kiegészíti az esetjogi rendszert, míg Európában a mediációnak a kodifikált jogszabályokon belül kell megtalálnia a szerepét. Bonafé-Schmitt et al. (1999, 18) ezért olyan *latin modellről* beszélnek, amely szemben áll a mediáció angolszász modelljével („un ‘modèle latin’ qui s’opposerait à un ‘modèle anglo-saxon’ de médiation”).

A mediáció irányultságainak levezetése: Importált ismeretelméleti szempontok

Az alábbi szakaszokban néhány olyan etikai háttérű gondolkodási hagyományt mutatunk be, amelyekről feltételezhető, hogy befolyásolták a mediáció jelenlegi etikai irányultságát és irányvonalát. Ezek a rekonstrukciók gyakran spekulatívak, és hihetőnek tűnő illeszkedések és párhuzamok alapján működnek. Ez a megközelítés minőségében összevethető a mediációról szóló szakirodalomban keringő rekonstrukciós koncepciókkal.

A mediáció, mint a kliensekkel való munka egyik formája

A kliensekkel végzett szakmai munkát különböző kifejezésekkel címkézhetjük. A *tanácsadás (counselling)* a pszichológiai iránymutatásra utal, egészen a pszichoterápiáig bezárólag; a *konzultáció (consulting)* alatt a közgazdasági alapokon nyugvó vezetési segítségnyújtást értjük; a *tanácsadói véleménynyújtás (advising)* pedig azokra a területekre vonatkozik, ahol az emberek tényszerű információkkal és utasításokkal látják el egymást. A kliensekkel való munka tehát annyira sokrétű, hogy könnyebb a fogalmat a kliens szemszögéből meghatározni, aki kezdetben talán nem is tudja pontosan, hogy mire számíthat.

A nemzetközi szakirodalom a pszichológiai munka területén túlnyomórészt mind a kutatást, mind a tanácsadás új koncepcióinak kidolgozását magától értetődőnek tartja. Ezzel szemben a német oktatáskutatás tudományterülete, úgy tűnik, egyedülálló utat képvisel, és a kutatást, és a kliensekkel való munka koncepcióinak kidolgozását valódi tevékenységi területnek vallja. Katharina Gröning (2011) oktatással foglalkozó tudományos szakember a *Pädagogische Beratung [Oktatási iránymutatás]* című tanulmánykötetében jó összefoglalást ad erről a német nyelvű ágról. Gröning

kifejezetten hangsúlyozza a német nyelvű pedagógia azon igényét, hogy a tanácsadás területén a pedagógia legyen a hangnemet meghatározó tudományág, vagy fordítva, hogy a tanácsadást a pedagógia valódi részének kell tekinteni. A mediáció egyes iskolai pedagógiai célokat is tükröznek. Különösen a transzformatív mediáció (Bush és Folger, 1994) foglalkozik ehhez hasonlóan azzal, hogy a konfliktusban részt vevő feleket (újra) képessé tegye konfliktusaik kezelésére mind az adott helyzetben, mind a jövőbeli problémás helyzetekben.

A pszichológia, a pedagógia és a tanácsadási gyakorlat összefonódása mindenekelőtt a képzés és a szakmai gyakorlat között általánosságban létező kapcsolatra mutat rá. Így feltételezhető, hogy azok, akik képzésben részesülnek a pedagógia, a tanácsadás és a mediáció területén későbbi szakmai munkájuk során átveszik a képzési tartalmakat, azokat a didaktikai módszereket, amelyekkel ezeket a tartalmakat részükre tanították, valamint az ehhez kapcsolódó pedagógiai énképeket is. Ez megfelelő navigációs mechanizmus, de az online oktatásra való fokozódó átállás miatt egyre nagyobb kihívást jelent (Hartmann-Piraudeau 2022). A képzett mediátorok ekkor még inkább rá vannak utalva arra, hogy később a saját mediációs stílusukat alakítsák ki.

A mediációval német nyelvű környezetben foglalkozó szerzők szintén a pedagógiából kiinduló tanácsadásról szóló diskurzushoz kapcsolódnak, és a mediációt a tanácsadás egyik formájaként helyezik el. Birgit Keydel mediátor például a mediációhoz közel álló különböző munkaterületeket is a tanácsadási tájkép elemeinek tekinti, így a mediáció mellett a moderálást, a szervezetfejlesztést, a csapatfejlesztést, a szakértői tanácsadást és a coachingot is. (Keydel 2018, 100). A mediátorok is érzik ezt a fogalmi közelséget. Gabriele Pinkl szerint a mediációban alkalmazott párbeszédtechnikák alapvetően tanácsadási technikák (Pinkl 2018, 115).

Bár a mediációt, mint láttuk sokan a tanácsadás egyik formájának tekintik, a diskurzusban megmutatkoznak olyan mozgalmak is, amelyek a mediációs irányultságok e klasszikus tanácsadási paradigmával szembeni felszabadítására irányulnak. Így a mediációról szóló diskurzus jelentős mértékben felszabadul a megértés, a megoldás-orientáltság és a tény-orientáltság céljai alól, amelyeket a pedagógiai tanácsadásban még mindig szorgalmaznak (Nittel 2009, 11–12). Ezzel szemben természetesen a mediáció modellje és fogalmai is hasznos iránymutatást nyújthatnak az oktatási és képzési formák kialakításában. Fatima Pereira (2019) például a tanárképzés céljaiból vizsgálja ezt a lehetőséget.

Ismeretelméleti szempontok a kutatásban és a kliensekkel való munkában

Az előző szakaszokban megállapítottuk, hogy a képzés, a kutatás és a gyakorlat kölcsönhatásában a tartalmak átfedik egymást, és hogy a tartalmak e területek között átadásra is kerülnek. Azok a módszerek, amelyekkel ezekkel a tartalmakkal foglalkoznak szintén átkerülnek, illetve a különböző területekkel kapcsolatba kerülő és azokon szocializálódó szereplők valószínűleg nagymértékben, akár öntudatlanul is, tartalmakat és módszereket adnak át a területek között. A tanácsadási gyakorlat mellett a kvalitatív társadalomkutatás is olyan területnek tűnik, amely nemcsak a klinikai pszichológiának ad át módszereket és technikákat, hanem a tanácsadás és a mediáció számára is módszertani és stratégiai kincseshányát jelent.

Egyes mediációs források ezt kifejezetten meg is erősítik; más összefüggések is nyilvánvalóak, de semmi esetre sem mindig egyértelműen kimondottak. Az alábbi szakaszokban egyrészt a mediációval foglalkozó szakirodalomból összegyűjtjük, megnevezzük és rendszerezzük az ilyen hangokat, másrészt nyíltan összevetjük a társadalomkutatás és a mediáció alapismereteit.

Különösen az oktatásfilozófiát foglalkoztatta mindig őszintén az a kérdés, hogy milyen összefüggések vannak a kutatás és a didaktikai módszerek között, és ezek hogyan hatnak egymásra (Curren 2017, 1864). Pontosan az „oktatás ismeretelmélete”, a világhoz az oktatási környezetben való hozzáférés

ismeretelméleti kérdése az, amely jelentős mértékben megnyílt az ilyen alkalmazás-orientáltság felé, amint azt Lani Watson (2016) megerősíti a *Philosophy Compass* című folyóiratban. Marek Tesar (2021) a *Qualitative Inquiry* című folyóiratban megjelent cikkében azokat az összefüggéseket vizsgálja, amelyek egyrészt a filozófia, másrészt a filozófia empirikus kutatási módszerekbe és didaktikai tanítási módszerekbe való átültetése között mutatkoznak. Tesar szerint ez az átültetés állandóan zajlik, és végső soron még a módszereket sem lehetne másként elképzelni. Így Tesar (2021, 545) Szókratésszel kezdi, aki már akkor is elválaszthatatlannak tekintette az oktatást a filozófiától és a politikától. Ezenkívül a kortárs filozófiai megközelítések esetében közös alapot jelent, hogy kapcsolódnak az oktatáshoz és a pedagógiához. Legtöbbjük Kantra és a felvilágosodásra hivatkozik, amelynek révén a filozófia elfogadta a humanista világnézetet (Tesar 2021, 547), ami viszont felélesztette az oktatás iránti motivációt.

Sokan igénylik és ajánlják, hogy legyen kapcsolat a tanácsadási koncepciók és a kutatási módszerek között, mivel mindkettő a világ (új) megközelítései körül forog. Vacc és Loesch (1984) azt szorgalmazzák, hogy a tanácsadóknak különösen a kvalitatív kutatási módszereket kellene tanulmányozniuk ahhoz, hogy megalapozott tanácsadást tudjanak nyújtani.

Az alábbi szakaszokban a társadalomkutatás néhány olyan ismeretelméleti paradigmáját említjük meg és kategorizáljuk, amelyek megtalálhatóak a szakirodalomban, legalábbis néhány szórványos hivatkozásban, valamint a tanácsadás elmélete és alkalmazási területei közötti kapcsolódásban.

Brubaker et al. (2010) ugyanakkor bizonyos korlátokat látnak a tanácsadási tevékenységek dekolonizációja területén, az itt megállapított ismeretelméleti megközelítések sokfélesége és önkényessége miatt. A dekolonizáció igénye ugyanis nem találkozik olyan területtel, amely eléggé homogén ahhoz, hogy az egész terület átalakítható legyen.

Fenomenológia

A fenomenológia társadalomtudományi ismeretelmélete az egyik leggyakrabban hivatkozott paradigma a pedagógiai tanácsadási megközelítésekről szóló szakirodalomban. E megközelítés esetében a tanácsadás koncepciója szempontjából különösen fontos és jellegzetes az a sajátos törekvés, hogy e megközelítés a személyek közötti megértés lehetőségét és természetét kívánja ismertetni. A jelen cikkben azonban a dekolonizáció céljai tekintetében kritikusan vizsgáltuk a tanácsadásban a megértést.

Ezzel szemben a fenomenológiai megközelítések hívei a tanácsadó részéről a kliensekkel szembeni megértést alapvető fontosságúnak tartják, amelyet nem helyettesíthetnek a feltételezett strukturáló technikák sem. Katharina Gröning például bírálja a tanácsadás néhány újabb formáját, köztük a neurolingvisztikus programozást és a rendszerszemléletű tanácsadást. Gröning azt állítja, hogy ezek a formák leginkább azért váltak az utóbbi időben népszerűbbé, mert kényelmesek: elhitetik velünk, hogy a tanácsadás megértés nélkül is lehetséges (Gröning 2011, 19).

Ebben a megvilágításban a nyugati stílusú mediációt – a maga explicit, előre gyártott eljárási elveken alapuló, szekvenciális logikájával – szintén a személyek közötti megértés mechanikus helyettesítőjének kellene tekinteni. Uhlendorff (2012, 710) a pedagógia szempontjából még el is ismeri, hogy az időhiány és az ügyek összetettsége miatt a gyakorlatban egyszerűen szükség van arra, hogy a módszer a tanácsadók számára gyorsabbá és könnyebbé váljon. Sőt, figyelembe véve, hogy ilyen módon elkerülhető az episztemikus erőszak veszélyei, ez a mód akár dekolonizációs felhangokkal is felruházhatja a mediációt.

Wendt (2020) kiemeli, hogy a fenomenológiai megközelítések eltérőek, ami legalábbis a hivatkozások széles skáláját eredményezi a tanácsadási gyakorlatban. A fenomenológia életvilág fogalma azt jelenti,

hogy minden összegyűjtött adat mindig kontextusba ágyazódik, és a kutatóknak inkább erre a kontextusra kell összpontosítaniuk, ahelyett, hogy túlságosan az elmélethez kapcsolódnának. Azt is szem előtt kell tartaniuk, hogy ők is ennek az életvilágnak a részei, és nem lesznek képesek túllépni rajta. A kliens vagy a válaszadó helyes megértése során a fenomenológia mindig ragaszkodik ahhoz, hogy a kliens vagy a válaszadó életvilága legyen az alap. Így például, ha a válaszadó általános kijelentéseket tesz, akkor az interjúkészítőnek meg kell kérnie őt, hogy konkrét példákkal támassza alá e kijelentéseket (Wertz 2005, 171).

Konstruktivizmus

Wilkinson és Hanna (2016), valamint Wilkinson, Shank és Hanna (2019) és mások azt javasolják, hogy a pedagógiai tanácsadást ne a konstruktivista paradigmákra alapozzuk. A konstruktivizmus meglátásai továbbá igen informatívak lehetnek a tanácsadók számára. A szerzők kifejtik, hogy a kliensek és az őket meghallgató tanácsadók miként konstruálják meg saját világukat abból, amit érzékelnek és amit kommunikálnak feléjük. A szerzők azonban attól tartanak, hogy a képzések résztvevőiben ez azt a téves benyomást kelti, hogy többé-kevésbé önkényesen, „bármilyen elfogadható” jelleggel megérthetik azt, hogy az emberek miként fogják fel ezeket a világokat. Ez az önkényesség abból ered, hogy a konstruktivista megközelítések túlságosan erősen összpontosítanak a konstrukciók egyidejű koherenciájára, mint a konkluzivitás és a koherencia előfeltételére. Ehelyett a szerzők szinte tagadják a világkép kialakulásának diakrón (időben változó) folyamatainak relevanciáját. A tanácsadás esetében azonban emberi egyénekről van szó, akiknek az aktuális világnézete az emlékeikre, tapasztalataikra és a szocializációjukra épül. A terapeutáknak ezért meg kell tanulniuk azon elgondolkodni, hogy egy személy miért és hogyan érzékeli és értelmezi a világát. Ez az egyetlen módja annak, hogy a következő alkalommal sikerüljön kizárniuk saját felfogásuk sajátosságait, és helyette nyitottak legyenek a kliensek által alkotott felfogásra – akiknek felfogását természetesen szintén ugyanebben a fényben kell szemlélni. Másrésztől Lee, Neimeyer és Rice (2013, 329) bizonyítékot találtak arra, hogy a tanácsadók konstruktivista világnézete inkább kiváló hozzáálláshoz vezethet, amit mások passzívaként érzékelhetnek.

Rendszerelmélet

A tanácsadás leírására szolgáló fenomenológiai alapú megközelítések mellett a szakirodalom – önálló műfajként – számon tartja a rendszerszemléletű tanácsadást is. Rainer Zech, a szervezetpedagógia szakértője a tanácsadás ennek megfelelő meghatározását adja:

A tanácsadás olyan rendszerépítési folyamat, amelyben két rendszer találkozik, és közösen egy harmadik rendszert alkotnak: a kliens találkozik a tanácsadóval, és ketten együtt alkotják a tanácsadást, mint rendszert (Zech 2010, 16; németből angolra fordították a szerzők).

Zech szerint a tanácsadás rendszerszemléletű felfogása esetében el kell ismerni, hogy hermeneutikai értelemben személyek közötti kölcsönös megértés nem létezhet. Ez azt is jelenti, hogy a didaktikai beavatkozások nem támaszkodhatnak a mediáció nélküli befolyásolás semmilyen formájára. Ennek megfelelően a tanácsadás mindig csak abban támogathatná a klienseket, hogy önmagukat változtassák meg – ez a nézet legalábbis nem mondana ellent a dekolonizáció alávetettek önérvényesítésére vonatkozó követelésének. Rendszerelméleti szempontból a tanácsadás működési módja vagy hatása – és valószínűleg a mediációé is – elsősorban abban állna, hogy az adott rendszert célzottan megzavarja, és ezáltal ösztönzi a változásra való hajlandóságot, legyen az bármilyen jellegű is (Schirmer and Michailakis 2019).

A mediátorok világnézetének ismeretelméleti szempontjai

Az előző szakaszokban a mediációs konfliktuskezelésnek, mint a tanácsadási tevékenység egyik formájának a háttérét ismertettük. A tanácsadási gyakorlat tudományos keretei emellett nemcsak a krízisek kezelésére szakosodott pszichológiából, hanem az oktatástudományi kutatásokból is származnak. A tanácsadási és pedagógiai gyakorlat ezen tudományos keretei elsősorban arra ösztönöznek, hogy elgondolkodjunk a világ különböző ismeretelméleti megközelítésein, és rendszerezzük azokat.

Az előző szakasz azt is megmutatta, hogy a szó szoros értelmében bármelyik ismeretelméleti paradigma betekintést nyújthat az oktatási és tanácsadási folyamatokba. Azonban még mindig hiányzik az a részletes beszámoló, amely ismertetné, hogy mi is történik valójában az oktatási, tanácsadási és mediációs folyamatokban, illetve hogy e területek szakmai szereplőinek végső soron mihez kellene igazodniuk. Ehelyett továbbra is számos megközelítés, valamint e megközelítésekben nagyfokú önkényesség uralkodik.

Csak a tanácsadás területén ma már több mint 500 különböző megközelítés létezik – állítja Wilkinson és Hanna (2016, 8). Az alapvető hitvallás az, hogy egyik megközelítés sem alapvetően jobb a másiknál. Ehelyett a leendő terapeutákat arra ösztönzik, hogy találják meg, melyik megközelítés illik leginkább a saját személyiségükhöz és a világról szerzett tapasztalataikhoz. Wilkinson és Hanna szerint az ilyen konstruktivista szemlélet túlságosan önkényes, mivel a rendelkezésre álló modellek nagyon különböző tulajdonságokkal rendelkeznek. Mindemellett azonban e nyilvánvaló önkényesség következtében a kutatási szakirodalomban rekonstruálják azt, hogy a tanácsadók személyes attitűdjei és az általuk preferált módszerek és stílusok között kapcsolat van. A tanácsadás gyakorlati megvalósulása tehát alapvetően a tanácsadó elsődleges lelkiállapotától függ (Arnold 2009, 200). Ebből kiindulva Schehr és Milovanovic (1999) arra a következtetésre jutnak, hogy a tanácsadók társadalomtudományi képzettsége alapvető előfeltétele lehet annak, hogy képesek legyenek elhatárolódni saját világnézetüktől, és szisztematikusan reflektálni arra. Pignault, Meyers és Houssemand (2017) oktatáskutatók éppen ezt az összefüggést vizsgálták empirikusan, a mediáció példáján keresztül, és az elmélet és a gyakorlat közötti, itt tárgyalt szakadékat a szakmai területeken általánosan elterjedt jelenségnek tekintik. A szakemberek általában jól és helyesen végzik a munkájukat, de végül ritkán tudják alátámasztani, hogy ezek a tulajdonságok milyen elméletekben gyökereznek. Az ismeretelmélet és a gyakorlat – nevezetesen a megközelítések didaktikai átadása és gyakorlati megvalósítása – közötti szakadék mellett Pignault és munkatársai egy másik ilyen szakadékat is látnak ez utóbbi területen belül: míg a mediációról szóló tankönyvek a mediációt leggyakrabban úgy tekintik, mint amelynek végső célja a konfliktusok pozitív és konstruktív megoldásának megtalálása, addig a mediátorok inkább a mediáció folyamatának konstruktív kialakítására összpontosítanak.

Rachel Goldberg a *Conflict Resolution Quarterly* című folyóiratban megjelent *How our worldviews shape our practice [Hogyan alakítja világnézetünk a gyakorlatunkat]* című cikkében (2009), mediátorokkal készített interjúk alapján kimutatta, hogy a mediációban tanúsított irányultságuk sokkal inkább világnézetüknek, mint tudományos preferenciáiknak vagy kulturális szocializációjuknak tulajdonítható. Goldberg világnézetben a világ sajátos megértését és értelmezését érti, amely a mediátorok társadalmi pozíciójából fakad. A mediátorok – hegemon vagy alávetett társadalmi csoportokban való biográfiai szocializációjuktól függően – nagyon eltérő nézeteket alakítanak ki a világról, és ennek alapján a társadalmi igazságosságról is eltérő felfogásra jutnak.

Tegyük fel, hogy az Európában gyakorolt „latin” mediáció strukturális-kontextuális sajátosságairól szóló, Pignault et al. (2017) által ismertett megfigyeléseket összekapcsoljuk Bonafé-Schmitt et al. (1999) erről szóló megfigyeléseivel. Ebben az esetben továbbra is hipotetikusán feltételezhetjük, hogy az európai mediátorok éppen ezért nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a folyamatnak, mint a megoldásoknak. Ők kodifikált jogrendszerbe ágyazva tevékenykednek, és szükségét érzik annak, hogy

ellenpontot és felszabadítást nyújtsanak az uralkodó jogrendszerrel szemben, ami olyan felszabadítási erőfeszítés, amely az amerikai mediátorok számára kevésbé tűnhet sürgetőnek és szükségesnek abban az esetjogi környezetben, amely amúgy is inkább az adott helyzetre összpontosít.

A modern és posztmodern ismeretelméleti szempontok összevetése

James T. Hansen (2006) USA-beli tanácsadási kutató azt vizsgálta, hogy a tanácsadók posztmodern világnézete milyen szerepet játszik a kliensekkel való munkájukban. Ő is azt feltételezte, hogy a különböző világnézetek és ismeretelméleti szempontok már a terápiás tanácsadók képzésében is szerepet játszanak, és hatással vannak a későbbi gyakorlatukra is. A képzés hagyományos megközelítése a modernista ismeretelmélet szellemét követte, ami azt jelentette, hogy elsődleges célja az ismeretek átadása volt. A hivatásos tanácsadóktól itt is azt várták el, hogy pontosan megtudják, mi foglalkoztatja klienseiket a konkrét ügyeikben.

Ezzel szemben Hansen kifejti, hogy a posztmodern világnézet először is feltételezi, hogy különböző igazságok léteznek, és hogy az elméletek – ha már alkalmazták vagy elfogadták őket – nagymértékben meghatározzák, hogy az emberek mit érzékelnek és mit ismernek el egészen a kognitív folyamat végéig, és ez a hatás a tanácsadásra is érvényes. A posztmodernizmust ismerő tanácsadóknak ezzel a hatással is tisztában kell lenniük. A tanácsadásban ennek a posztmodern hozzáállásnak esszencializmus-ellenesnek kell lennie, és ekkor a tanácsadók felismernék, hogy soha nem lesznek képesek teljesen megérteni a klienseiket, hanem mindig csak érzékelni és értelmezni fogják őket (Hansen 2006, 292).

Ez is az a háttér például, amellyel szemben a nyugati tudományos elméletek állítólagos felsőbbrendűsége már egyáltalán nem igazolható. Ugyanolyan narratíva ez, mint bármelyik másik, amelynek köze van az állítólagos valósághoz (Hansen 2006, 293). Ez az attitűd közel áll a cikkben tárgyalt dekolonizációs irányvonalhoz. Alapvetően ez a hozzáállás relativizálja a tanácsadásról, mint állandó javulási folyamatról alkotott egy-dimenziós vagy teleologikus elképzelést. A kliensek a tanácsadás után nem fognak rendelkezni semmilyen, állítólagosan jobb tudással. Ezzel szemben a legjobb esetben is csak az történik, hogy más nézőpontból szereztek ismereteket az életükről, amely ismeretek se nem érvényesebbek, se nem helyesebbek. Ez a szempont is relativizálja a kliensekkel való munka különböző megközelítései esetében, hogy azok milyen értéket képviselnek.

Ha ezeket a követelményeket összevetjük a cikk elején említett nyugati típusú mediáció meghonosodott elveivel, akkor a mediáció, valamint a mediáció konfliktusról alkotott felfogása valóban posztmodern eredményeknek tűnnek. Ennek megfelelően az feltételezhető, hogy a konfliktusban a valóságról alkotott felfogás egymástól különböző és egyformán érvényes változatai alakulnak ki. A mediátoroknak tisztában kell lenniük ezzel, és segíteniük kell klienseiknek is, hogy eljussanak erre a felismerésre. A klienseket ekkor a posztmodernizmus alapvető filozófiai attitűdjére tanítják.

A pragmatizmus ellensúlyozza a relativizmust

E széles körű, különböző nézeteket és attitűdöket lehetővé tevő irányultság mellett Hansen (2006) azt javasolja, hogy a tanácsadók világnézetének kismértékű finomhangolása is hasznos lehet. Például a relativista álláspont radikális értelemben véve azt jelentené, hogy a szereplők már egyáltalán nem lennének képesek cselekedni. Ebben az esetben egy csipetnyi pragmatizmus segíthet a tanácsadóknak – teszi hozzá Hansen (2006, 294). A társadalomelméletnek ez az iskolája arra ösztönzi az embereket, hogy olyan elméletet fogadjanak el, amely a legjobban alkalmazható az adott helyzetre, és a leghasznosabb következtetéseket és nézőpontokat teszi lehetővé – nem pedig azt, amelyik esetleg belsőleg a legkövetkezetesebb. Ez segít elkerülni a relativizmus szélsőséges pólusait, és a tanácsadók mindig azt a (tanácsadási) elméletet alkalmazhatják, amelyik a saját szempontjukból

a legmegfelelőbbnek tűnik. Ezért használja Hansen a neopragmatizmus kifejezést, amikor a tanácsadásról van szó. Ismételten, ez a hozzáállás a mediáció alapelvei között is megtalálható, és a módszert úgy határozza meg, mint amely különösen rugalmas és minden adott helyzethez hozzáigazítható. Többek között ezen a rugalmasságon alapul a módszer érzékelhető vonzereje az interkulturális környezetben való alkalmazása során.

Társadalmi igazságosság az oktatás és a tanácsadás filozófiájában

Sokáig hagyományosan két részre bontották azt a kérdést, hogy tudománynak és az oktatásnak mit kell nyújtania és mire kell irányulnia. A filozófia már az ókortól kezdve igazságokat keresett, később pedig más, részlegesebb és így fokozottabban alkalmazás-orientált tudományágak inkább az értékes és életképes tudás megtalálásával foglalkoztak (Moisio and Kauppinen 2020). Moisio és Kauppinen szerint (2020, 2241) Martha Nussbaum (2010, 2) volt az első, aki amellet érvelt, hogy ezt a de facto ökonomista irányultságot olyan hozzáállással kell ellensúlyozni, amelynek etikai irányultsága ugyan esetleg a filozófián kívül esik, de amely alapvetően társadalmilag kívánatosabbnak tekinthető. Ennek érdekében Nussbaum megfogalmazza a „demokratikus és globális állampolgárság” célkitűzéseit (Moisio és Kauppinen 2020, 2241), amely viszont új oktatási célokat fogalmazott meg. Nussbaum így megalapozta a kritikai gondolkodást, valamint a lehetőleg az idegennel való foglalkozást, a sokféleség elismerését és e sokféleség iránti szimpátiát, mint ismeretelméleti szinten is új etikai irányultságokat. Csak ezek figyelembevételével nyer értelmet – egyéb területek gyakorlatával együtt – a mediáció, a mediáció terjesztése, valamint annak elfogadása, hogy a mediáció képzésen keresztül tanítható.

A tanácsadás elmélete és gyakorlata közötti kapcsolat tárgyalása lerövidített úton

Az előző szakaszokban alátámasztottuk azokat, a szakirodalomból származó hipotéziseket, amelyek szerint a tudományos kutatás ismeretelmélete, a gyakorlati ismeretek oktatásának didaktikája, valamint a tanácsadás és mediáció tényleges gyakorlata hatással vannak egymásra és inspirálják egymást. Ha betekintést nyújtunk e kölcsönös kapcsolódások összetettségébe, akkor még inkább tisztázhatjuk azt a kérdést, hogy szükséges-e, illetve létezik-e már dekolonizáció a mediációs módszerekben. Ezek a kapcsolódások gyakran nem jelennek meg egyértelműen a szakirodalomban, a szerzők talán nem is tudnak róluk, és végső soron nem is biztos, hogy minden publikáció esetében relevánsak és érdekesek. Ennek megfelelően vannak erre való kifejezett hivatkozási formák és esetek a szakirodalomban, különösen, amikor azt hangsúlyozzák, hogy a gyakorlati módszerek elméleti alapokon nyugszanak és feltehetően validáltak. Gyakran előfordul, hogy az ilyen módon létrehozott kapcsolatok nem eléggé kifinomultak, kihagyják a köztes lépéseket, esetenként pedig csak másodlagos forrásokból olvasnak az eredetiről, és akár tévesek is lehetnek. E stratégiák alkalmazása néha megkérdőjelezhetővé teszi a kívánt tudományosságot (Tesar 2021, 545).

A mediáció etikai irányultságainak induktív vizsgálata

A jelen cikk abból az alapfeltevésekből indult ki, hogy számos kapcsolat van egyrészt a társadalomkutatás és a tudományelmélet, másrészt a mediáció gyakorlata között. Ezek azonban gyakran nem nyilvánvalóak, vagy kölcsönös kapcsolódásuk nem mutat pontos illeszkedést. Az elmélet és a gyakorlat között még az intellektuális közelség ellenére is gyakran szakadék tátong. A szakirodalom is induktív módon közelíti meg ezt a szakadékot, és a mediátori cselekvés irányultságait és mintáit próbálja megtalálni. Ezek a kategóriák viszont párhuzamot mutathatnak a társadalomelméleti megközelítésekkel, de nem hivatkoznak kifejezetten rájuk. Az alábbi szakaszban röviden ezt a területet is megvizsgáljuk.

Ideológiák a mediációban

Azzal szemben, amikor a társadalomelméletből deduktív módon származtatják a mediátori munka alapjait, számos tanulmány szerzője úgy látja, hogy a mediáció irányultságai olyan ideológiákon alapulnak, amelyekhez a mediátorok – néha öntudatlanul is – ragaszkodnak. Ez azonban általában megnehezíti, hogy e szerzők közvetlenül összekapcsolják az irányultságokat a társadalmi igazságosság kérdéseivel. Adler, Lovaas és Milner (1988, 318) például az ideológia fogalmát – a mediációkutatásról szóló diskurzusban való felhasználása tekintetében – úgy határozzák meg, mint a mediátori munka társadalmi eszmények előállítására törekvő irányultságát. Az ismeretelméleti alapok ilyen jellegű ideológiai értékelései valószínűleg pontosak a mediációi gyakorlat tekintetében, és ilyen formában nem tartoznak az általános társadalomelméletekhez. Adler, Lovaas és Milner (1988, 320) szerint ezek közé tartozik az a feltételezés, hogy a konfliktusok a társadalmi élet természetes részét képezik, de némely konfliktus káros következményekkel járhat, ha nem kezelik azt ellenőrzött és szisztematikus módon. A mediáció ideológiai céljai között szerepel a társadalmi elidegenedés megelőzése és a társadalom – konfliktussal kapcsolatos – saját, önálló kompetenciájának erősítése is (Adler, Lovaas, and Milner 1988, 321).

Mediátori stílusok

Az ideológiáknál gyakorlatiasabb szinten, de még mindig az általános és fölérendelt irányultságok szintjén áll a mediátori stílusok induktív keresése és megkülönböztetése. Druckman és Wall (2017, 1914) a *mediátori stílusok* fogalom kezdeti megalapozását látja Kressel és Pruitt (1989) munkájában, akik különbséget tesznek a reflexív, az alátámasztó és a kontextuális stílus között. Ennek megfelelően e stílusok azonosításakor nem feltételezik, hogy ezek a stílusok fölérendelt elméletekhez kapcsolódniának. Ehelyett az értékelésük célja kifejezetten az, hogy a gyakorlatban megjelenő mintákat lehessen azonosítani. Ez, a közvetlenül a gyakorlatra vonatkozó relevancia teszi e mediátori stílusokat különösen hasznossá a mediátori képzésben, mivel mind a mediátoroknak, mind klienseiknek iránymutatást nyújthatnak a mediációval kapcsolatos összetett helyzetekben – írják Kressel et al. (2012).

Ráadásul a mediátori stílusok pontosan azt tükrözik, amit a kliensek a mediációban látnak, és nem azt, amit a tankönyvek esetleg előírnak (2012, 138) – a szerzők itt ismét egyértelmű szakadást látnak az elmélet és a gyakorlat között. Salmon et al. (2013) két olyan stílust különböztetnek meg, amelyek inkább az aktívak közé sorolhatók, vagyis a formulatív és a manipulatív stílust, de ezen túlmenően számos más stílusban is megtalálható a passzív kontra aktív mediáció tengelye is. Például Druckman és Wall (2017, 1914) beszámol arról, hogy Bercovitch és Houston (2000) megkülönbözteti a „kommunikációt elősegítő, a procedurális, valamint a direktív” stílusokat, és megjegyzi, hogy Kleiboer (1996) a különböző mediációs stílusok egész választékát sorakoztatta fel a passzívtól az aktív irányultságig terjedő skálán. Wood (2004, 443) mediátorokat kérdezett arról, hogy miként vélekednek a különböző stílusokról, és megállapította, hogy azok a mediátorok, akik a demokratikus irányultság mellett álltak ki, rendszerint kivételesen magas folyamat-orientáltságot is képviseltek, és ennek megfelelően viszonylag nagymértékben távol tartották magukat a folyamattól. Wood ezt „kissé laza megközelítésnek” nevezi (Wood 2004, 443) – ami olyan megfogalmazás, amely bizonyos közelséget mutat a cikk nyitó idézetében kifejtett hozzáálláshoz. Wood szerint egy ilyen demokratikus stílus sokkal kevesebb figyelmet fordít a kliensek érzelmeire, mint például a tanácsadói stílus. Az ilyen irányultság e cikk empirikus adataiban is többször megtalálható, ez pedig megkülönbözteti az itt megkérdezett mediátorokat a tanácsadói profiltól: „Nem tartom magam érzékeny, érzelmes mediátornak” (Mediátor07, 2020, 00:21:44), illetve: „Mindig az a benyomásom, hogy az talán túlságosan érzelmes, és amikor a gyerekekről vagy ilyesmiről beszélünk, az nem az én világom, azt hiszem, abban sem vagyok jó, ezért nem is csinálom soha” (Mediátor09, 2020, 00:10.49; az eredetit németből fordították a szerzők).

A mediátori passzivitásról illetve aktivitásról szóló jelenlegi kutatások

Druckman és Wall szerint (2017, 1911) már az 1960-as években végzett kutatások megerősítették, hogy a mediátor pusztán jelenléte általában racionálisabb és ezáltal együttműködőbb magatartást eredményez a tárgyaló felek részéről. Wood (2004, 448) egy egész kutatási hagyományról számol be, amely különbséget tesz a mediációban a passzív és az aktív stílus között, és esetenként más-más módon címkézi őket, ha egyáltalán alkalmaz címkézést. Például már Gulliver (1979) idejében is létezett a „passzív szereptől az aktív problémamegoldó szerepig” terjedő skála (Wood 2004, 448). Silbey és Merry (1986) különbséget tett az „alkudozó” és a „terápiás” stílus között, míg Kolb (1983) az „ügyletkötő”-ről és a „megszervező”-ről beszél (mindez Wood 2004 után idézve).

Diskusszió és kilátások

E cikk azzal a kérdéssel indult, hogy a mediációs konfliktuskezelés módszere eléggé igazodik-e, vagy elég rugalmas-e ahhoz, hogy megfeleljen a társadalomelmélet és a posztkolonializmus azon újabb igényeinek, amelyek a társadalmi cselekvés formáinak dekolonizációjára irányulnak. E kérdés megválaszolásakor szándékosan eltekintettünk a mediáció strukturális keretfeltételeitől, és közelebbről szemügyre vettük a módszer központi ismeretelméleti alapfeltevéseit.

A dekolonizációval foglalkozó szakirodalom egyértelmű cselekvési utasításokat ad a szereplőknek, ahogyan azt például Audre Lorde (2007) hasonlata is szemlélteti: „A mester szerszámai soha nem fogják lebontani a mester házát”. Ennek megfelelően a szereplőknek nyitottnak kell lenniük a megismerés új módszereiről, a régi, hagyományos módszereik alkalmazása helyett. Bár ennek az irányultságnak a hívei elismerik ennek utópisztikus jellegét (Mignolo 2012), ez a megközelítés mégis tisztázza, hogy mit kell elutasítani és mit kell ösztönözni. Amikor azonban gyakorlatiasabb kérdésekről van szó, akkor a szereplők inkább magukra maradnak, vagy – úgy tűnik – azt feltételezik róluk, hogy már tudják, miként értékeljék és kategorizálják a környezetüket. A mediációs konfliktuskezelés párbeszédre alapuló tanácsadói módszere alapvetően a kliensek világméretű megváltoztatására törekszik, mind szituációs, mind pedig – ha szükséges – globális értelemben. Ha ezeket a tevékenységeket a dekolonizáció kontextusába kívánjuk helyezni, akkor a szereplőknek megfelelő reflektív és tudatos ismeretekre van szükségük e tevékenységekről. Csak ha a szereplők tudják, hogy milyen hagyományok és indokok vezettek a jelenlegi hozzáállásukhoz, akkor lesznek képesek saját etikai irányítójukat ennek megfelelően módosítani.

E tanulmány kísérletet tett arra, hogy a nyugati stílusú facilitatív mediációs konfliktuskezelés módszerének példáján keresztül kapcsolatot találjon a jelenlegi szakmai cselekvési gyakorlat és annak ismeretelméleti alapjai között. Gyakorló mediátorokkal készített interjúink alapján kiindulópontunk a mediátorok tényleges gyakorlata és tényleges énképe volt, mint amelyek a cselekvés leglényegesebb és – mindenekelőtt – leghatékonyabb alapját képezik. Erre példaként megneveztük azt a diskurzust, amelyben a mediátorok megfelelőnek találták, ha a mediátor passzív magatartást tanúsít a mediáció során.

Ez a megfigyelés szolgált kiindulópontként az ismeretelméleti alapok feltárásához: a mediációt a társadalmi-oktatási kontextusba ágyazott tanácsadói tevékenység egyik formájaként kategorizáltuk. Ezt különösen részletesen meg lehetett tenni a német nyelvű, a szociális munkában folyó tanácsadásról szóló diskurzus vizsgálatával, amely nemzetközi szempontból egyedülálló utat jelent.

Ennek keretében az oktatásfilozófiára úgy tekintenek, mint amely az elsődleges szaktekintély minden pedagógiai irányzat és tevékenységi terület esetében. Az oktatásfilozófia továbbá a társadalomtudományok szinte minden ismeretelméleti paradigmáját fontosnak és gyümölcsözőnek tekinti, mert azokból ismereteket lehet nyerni az oktatási folyamatokra vonatkozóan. Egy másik lépés volt annak bemutatása, hogy a tanácsadók és a mediátorok mindegyike egyéni világnézetet alakít ki a

maga számára, amely különböző ismeretelméleti nézőpontokhoz igazodik és azokat integrálja. Ez olyan pragmatikus szakmai gyakorlatot eredményez, amelyben a mediátor ismeretelméleti szempontjai, világnézete és személyisége – a legjobb esetben – sok keresztkapcsolattal rendelkező, konstruktív kölcsönhatást hoz létre a kezelt ügyel összefüggésben.

Ezen túlmenően a jelen kutatás azt is kimutatta, hogy a mediációs gyakorlatban az ilyen kapcsolódások nem kiemelkedően magas mértékben tudatosulnak, illetve hogy e kapcsolódások a mediátori gyakorlat szempontjából kevésbé relevánsnak tűnnek. Ehelyett az induktív és rekonstruktív empirikus kutatás nyújt gyakorlati iránymutatást, amely a mediációs gyakorlaton belül azonosítani próbálja a különböző attitűdöket, ideológiákat és stílusokat. Bár ezek az irányultságok valóban párhuzamot mutatnak a társadalomelmélet ismeretelméleti megközelítéseivel, a szakirodalomban alig hozzák őket kapcsolatba velük, illetve ez a kapcsolat alig játszik szerepet az újonnan megfogalmazott modellek megerősítésében. Hasonlóképpen, a cikk elején azonosított mediátori passzivitás is ide sorolható, de már nem áll összhangban egyetlen társadalomelméleti irányultsággal sem. Ezáltal létrejön a mediátori modellek világa, amelyek gyakran hivatkoznak egymásra, és – a nyilvánvaló gyakorlatot illetően – kölcsönösen koherensé teszik egymást. Bár ezek a modellek etikai, jól átgondolt irányultságokra épülnek, már nem kapcsolhatók közvetlenül a társadalomelméleti modellekhez, és ezért aligha lehet őket értelemszerűen szavakba önteni.

Az a hipotézis, amelyet Brubaker et al. (2010) már kifejtettek a területnek a komplexitáson keresztül történő demobilizációjáról, itt megerősítést nyer a dekolonizációra vonatkozó felhívások tekintetében. A megszólított szereplők valószínűleg nehezen tudják majd besorolni – a komplexitás, az összefüggéstelenség és az ismeretelméleti alapok törékenysége miatt –, hogy milyen szakmai stratégiákat hogyan értékeljenek ebben az új megvilágításban. Tehát nem marad más hátra, mint hogy a szakmai gyakorlatban való döntéshozatal során vissza kell nyúlni a fentebb már tárgyalt pragmatikus hozzáálláshoz.

Annak érdekében, hogy a mediátori tevékenység a jövőben még professzionálisabbá váljon, és hogy világos válaszokat és következtetéseket lehessen levonni az olyan új igényekre vonatkozólag, mint a dekolonizáció, az itt vázolt ismeretelméleti összefüggéseket alaposabban kell majd tükrözni, tisztázni és rendszerezni a kutatásban, a képzésben és a gyakorlatban is.

Azokban a kutatásokban, amelyek a társadalmi cselekvési területek – posztkoloniális gondolkodás szerinti – dekolonizációjának esélyeit vizsgálják figyelembe kell venni az átalakítandó területek ismeretelméleti összetettségeit és törésvonalait, ahogyan azt itt példaként bemutattuk. A jelen cikkben ismertetett vizsgálat mindössze előzetes és nem teljes célt szolgálhat, és ha néhány oldalra redukálnánk az itt megállapított komplexitás tárgyalását, az végső soron éppen az itt vázolt érvelésnek mondana ellent. A szakirodalom számos helyen ismerteti vázlatosan az ismeretelméleti szempontokat, a gyakorlatot és a kettő közötti összefüggéseket, amelyek többségét itt figyelembe vettük, de ez közel sem tekinthető kimerítő áttekintésnek.

Irodalomjegyzék

Adler, Peter, Karen Lovaas, and Neal Milner. 1988. 'The Ideologies of Mediation: The Movement's Own Story'. [A mediáció ideológiái: A mozgalom saját története.] *Law & Policy* 10 (4): 317–39. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9930.1988.tb00015.x>.

Arnold, Rolf. 2009. 'Professionelle Begleitung und Beratung'. [Szakmai támogatás és tanácsadás.] *PÄD Forum* 37 (5): 195–204. <https://doi.org/10.25656/01:3200>.

Bercovitch, Jacob, and Allison Houston. 2000. 'Why Do They Do It like This?: An Analysis of the Factors Influencing Mediation Behavior in International Conflicts'. [Miért csinálják ezt így? A mediátori

- magatartást a nemzetközi konfliktusokban befolyásoló tényezők elemzése.] *Journal of Conflict Resolution* 44 (2): 170–202. <https://doi.org/10.1177/0022002700044002002>.
- Bhabha, Homi K. 1994. *The Location of Culture*. [A kultúra helye.] London/New York: Routledge.
- Bonafé-Schmitt, Jean-Pierre, Jocelyn Dahan, Jacques Salzer, Marianne Souquet, and Jean-Pierre Vouche. 1999. *Les médiations, la médiation*. [Mediációk, a mediáció]. Trajets. Ramonville-Saint-Agne: Érès.
- Bond, Greg. 2023. 'Culture and Mediation: A 2020s Perspective on Early Criticism of Western Paradigms'. [Kultúra és mediáció: A 2020-as évek perspektívája a nyugati paradigmák korai kritikájáról.] Megjelent itt: *The Routledge Handbook of Intercultural Mediation*, szerkesztette: Dominic Busch, 23–29. New York, NY: Routledge.
- Boulle, Laurence, and Nadja Alexander. 2012. *Mediation: Skills and Techniques. 2nd Edition*. [Mediáció: Készségek és technikák. 2. kiadás.] Butterworths: LexisNexis.
- Boulle, Laurence, and Alan Rycroft. 1997. *Mediation. Principles, Process, Practice*. [Mediáció. Elvek, folyamat, gyakorlat.] Durban: Butterworths.
- Brubaker, Michael D., Ana Puig, Ryan F. Reese, and Jessica Young. 2010. 'Integrating Social Justice Into Counselling Theories Pedagogy: A Case Example'. [A társadalmi igazságosság integrálása a tanácsadási elméletek pedagógiájába: esettanulmány'.] *Counsellor Education and Supervision* 50 (2): 88–102. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6978.2010.tb00111.x>.
- Busch, Dominic. 2005. *Interkulturelle Mediation. Eine theoretische Grundlegung triadischer Konfliktbearbeitung in interkulturell bedingten Kontexten*. [Interkulturális mediáció. A triadikus konfliktuskezelés elméleti megalapozása interkulturalitás által érintett kontextusokban]. Szerkesztette: Hartmut Schröder and Dominic Busch. Frankfurt am Main, et al.: Peter Lang.
- — —. 2016. 'Does Conflict Mediation Research Keep Track with Cultural Theory?' [Lépést tartanak-e a konfliktuskezelési mediációval kapcsolatos kutatások a kultúraelmélettel?] *European Journal of Applied Linguistics* 4 (2): 181–206. <https://doi.org/10.1515/eujal-2015-0037>.
- Busch, Dominic, Emilian Franco, and Andrea Hartmann-Piraudeau. 2023. 'Professional Dispute Mediators' Notions of Culture'. [A hivatásos vitarendezők kultúráról alkotott elképzelései'.] Megjelent itt: *The Routledge Handbook of Intercultural Mediation*, szerkesztette: Dominic Busch, 245–52. New York, NY: Routledge.
- Bush, Robert A. Baruch, and Joseph P. Folger. 1994. *The Promise of Mediation: Responding to Conflict Through Empowerment and Recognition*. [A mediáció ígérete: A konfliktusra adott válasz felhatalmazás és elismerés révén.], 1. kötet, San Francisco: Jossey Bass.
- Curren, Randall. 2017. 'Philosophy of Education: Its Current Trajectory and Challenges'. [Oktatásfilozófia: Jelenlegi pályája és kihívásai'.] Megjelent itt: *Encyclopedia of Educational Philosophy and Theory*, szerkesztette: Michael A. Peters, 1863–66. Singapore: Springer Singapore. <https://doi.org/10.1007/978-981-287-588-4>.
- Davis, Benjamin P., and Jason Walsh. 2020. 'The Politics of Positionality: The Difference between Post-, Anti-, and de-Colonial Methods'. [A pozicionalitás politikája: különbség a poszt-, anti- és dekoloniális módszerek között.] *Culture, Theory and Critique* 61 (4): 374–88. <https://doi.org/10.1080/14735784.2020.1808801>.

- Druckman, Daniel, and James A. Wall. 2017. 'A Treasure Trove of Insights' ['A meglátások kincsesbányája']. *Journal of Conflict Resolution* 61 (9): 1898–1924. <https://doi.org/10.1177/0022002717721388>.
- Ferri, Giuliana. 2022. 'The Master's Tools Will Never Dismantle the Master's House: Decolonising Intercultural Communication'. ['A mester szerszámai soha nem fogják lebontani a mester házát: A kultúrák közötti kommunikáció dekolonizációja']. *Language and Intercultural Communication* 22 (3): 381–90. <https://doi.org/10.1080/14708477.2022.2046019>.
- Fisher, Roger, and William Ury. 1981. *Getting to Yes: Negotiating Agreement without Giving In*. [Eljutni az igenhez: Tárgyalásos megállapodás a cél feladása nélkül.] Boston: Houghton Mifflin.
- Friedman, Raymond A. 1992. 'The Culture of Mediation: Private Understandings in the Context of Public Conflict' ['A mediáció kultúrája: Magánjellegű értelmezések a nyilvános konfliktusok kontextusában']. Megjelent itt: *Hidden Conflict in Organisations: Uncovering behind-the-Scenes Disputes* [Rejtett konfliktus a szervezetekben: A színpalak mögötti viták feltárása], szerzők: Deborah Kolb and Jean Bartunek, 143–64. Thousand Oaks, CA: Sage. <https://doi.org/10.4135/9781483325897.n6>.
- Georgakopoulos, Alexia. 2017. 'Introduction: Revealing the World of Mediation'. ['Bevezetés: A mediáció világának feltárása']. Megjelent itt: *The Mediation Handbook: Research, Theory, and Practice* ['A mediáció kézikönyve: kutatás, elmélet és gyakorlat'], szerkesztette: Alexia Georgakopoulos, 1–6. New York: Routledge.
- Goldberg, Rachel M. 2009. 'How Our Worldviews Shape Our Practice'. ['Hogyan alakítja világnézetünk gyakorlatunkat?']. *Conflict Resolution Quarterly* 26 (4): 405–31. <https://doi.org/10.1002/crq.241>.
- Gröning, Katharina. 2011. *Pädagogische Beratung*. [Pedagógiai tanácsok.] Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. <https://doi.org/10.1007/978-3-531-92892-0>.
- Gulliver, Philip Hugh. 1979. *Disputes and Negotiations: A Cross-Cultural Perspective*. [Viták és tárgyalásosok: több kultúra szempontjából.] New York: Academic Press.
- Hansen, James T. 2006. 'Counseling Theories within a Postmodernist Epistemology: New Roles for Theories in Counseling Practice'. [Tanácsadási elméletek a posztmodernista ismeretelméleten belül: az elméletek új szerepe a tanácsadási gyakorlatban.] *Journal of Counseling & Development* 84: 291–97.
- Hartmann-Piraudeau, Andrea. 2022. 'Surprises and New Paths on the Journey to Developing Online Mediation Training'. ['Meglépetések és új utak az online mediációs képzések kidolgozása felé']. Megjelent itt: *Contemporary Trends in Conflict and Communication: Technology and Social Media* [A konfliktusok és a kommunikáció mai trendjei: Technológia és Közösségi média.], szerkesztette: Jessica Katz Jameson and Missy F. Hannah, 239–58. Boston: De Gruyter.
- Jackson, Alecia Youngblood, and Lisa A. Mazzei, szerkesztők. 2009. *Voice in Qualitative Inquiry* [Hang a minőségi vizsgálatban.] London; New York: Routledge. <http://site.ebrary.com/lib/alltitles/docDetail.action?docID=10263566>.
- Jobodwana, Zingisile Ntozintle Jobs. 1997. 'Book Review/Boekbespreking: Mediation: Principles Process, Practice. Laurence Boulle & Alan Rycroft. Butterworths, Durban (1997)' ['Könyvismertetés: Mediáció: Elvek, folyamat, gyakorlat. Laurence Boulle & Alan Rycroft. Butterworths, Durban (1997)']. *South African Public Law* 12 (2): 565–70. https://doi.org/10.10520/AJA02586568_985.

- Keydel, Birgit. 2018. 'Mediation Und Andere Beratungsformate'. ['Mediáció és egyéb tanácsadási formák']. *Perspektive Mediation*, no. 2/2018: 98–108.
- Kleiboer, Marieke. 1996. 'Understanding Success and Failure of International Mediation'. ['A nemzetközi mediáció sikerének és kudarcának megértése'] *Journal of Conflict Resolution* 40 (2): 360–89. <https://doi.org/10.1177/0022002796040002007>.
- Kolb, Deborah M. 1983. *The Mediators*. MIT Press Series on Organization Studies ['A meditárok. MIT Sajtósorozat a szervezet tanulmányokról'] 6. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Kressel, Kenneth, Tiffany Henderson, Warren Reich, and Claudia Cohen. 2012. 'Multidimensional Analysis of Conflict Mediator Style'. ['A konfliktuskezelő mediátori stílus többdimenziós elemzése']. *Conflict Resolution Quarterly* 30 (2): 135–71. <https://doi.org/10.1002/crq.21061>.
- Ladegaard, Hans J., and Alison Phipps. 2020. 'Intercultural Research and Social Activism'. ['Interkulturális kutatás és társadalmi aktivizmus']. *Language and Intercultural Communication* 20 (2): 67–80. <https://doi.org/10.1080/14708477.2020.1729786>.
- LeBaron Duryea, Michelle. 1992. *Conflict and Culture. A Literature Review and Bibliography*. ['Konfliktus és kultúra. Irodalmi áttekintés és bibliográfia.']. Rev. Victoria, B.C.: UVic Institute for Dispute Resolution.
- LeBaron, Michelle, Erin McCandless, and Stephen Garon. 1998. *Conflict and Culture. A Literature Review and Bibliography. 1992-1998 Update*. ['Konfliktus és kultúra. Irodalmi áttekintés és bibliográfia. 1992-1998 frissítés.']. Fairfax VA: George Mason University, Institute for Conflict Analysis and Resolution.
- Lee, Jocelyn A., Greg J. Neimeyer, and Kenneth G Rice. 2013. 'The Relationship between Therapist Epistemology, Therapy Style, Working Alliance, and Interventions Use'. ['Kapcsolat a terapeuta ismeretelmélete, a terápia stílusa, a terapeuta-kliens szövetség és a beavatkozások használata között.']. *American Journal of Psychotherapy* 67 (4): 323–45.
- Lincoln, Yvonna S., Susan A. Lynham, and Egon G. Guba. 2017. 'Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences, Revisited'. ['Paradigmatikus viták, ellentmondások és kialakuló együttállások, újra áttekintve.']. Megjelent itt: *The Sage Handbook of Qualitative Research*, szerkesztette: Norman K. Denzin and Yvonna S. Lincoln, Fifth edition, 213–63. Los Angeles: Sage.
- Lorde, Audre. 2007. 'The Master's Tools Will Never Dismantle the Master's House'. ['A mester szerszámai soha nem fogják lebontani a mester házát.']. Megjelent itt: *Sister Outsider: Essays and Speeches*, by Audre Lorde, 110–13. Berkeley, CA: Crossing Press.
- MacDonald, Malcolm N., and John P. O'Regan. 2013. 'The Ethics of Intercultural Communication'. ['Az interkulturális kommunikáció etikája.']. *Educational Philosophy and Theory* 45 (10): 1005–17. <https://doi.org/10.1111/j.1469-5812.2011.00833.x>.
- Marker, Michael. 2003. 'Indigenous Voice, Community, and Epistemic Violence: The Ethnographer's "Interests" and What "Interests" the Ethnographer'. ['Óslakosok hangja, közössége és az episztemikus erőszak: A néprajzkutató „érdekei” és mi „érdeklí” a néprajzkutatót.']. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 16 (3): 361–75. <https://doi.org/10.1080/0951839032000086736>.
- Menkel-Meadow, Carrie. 2015. 'Variations of the Uptake of and Resistance to Mediation Outside of the United States'. ['A mediáció elterjedésének és a mediációval szembeni ellenállásnak a változatai az

Egyesült Államokon kívül.] Megjelent itt: *Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation: The Fordham Papers 2014*, szerkesztette: Arthur W. Rovine, 198–221. The Fordham Papers 2014. Leiden: Nijhoff.

Mignolo, Walter. 2012. 'Decolonising Western Epistemology/ Building Decolonial Epistemologies'. [A nyugati ismeretelmélet dekolonizációja / Dekoloniális ismeretelméleti szempontok kidolgozása.] Megjelent itt: *Decolonizing Epistemologies. Latina/o Theology and Philosophy*, szerkesztette: Ada María Isasi-Díaz and Eduardo Mendieta. New York: Fordham University Press.

Moisio, Olli-Pekka, and Ilkka Kauppinen. 2020. 'Philosophical Perspectives, Research in Higher Education'. [Filozófiai perspektívák, kutatás a felsőoktatásban.] Megjelent itt: *The International Encyclopedia of Higher Education Systems and Institutions*, szerkesztette: Pedro Nuno Teixeira and Jung Cheol Shin, 2239–44. Dordrecht: Springer Netherlands. <https://doi.org/10.1007/978-94-017-8905-9>.

Nittel, Dieter. 2009. 'Beratung - Eine (Erwachsenen-)Pädagogische Handlungsform. Eine Definitorische Verständigung Und Abgrenzung'. [Tanácsadás – (felnőtt) pedagógiai cselekvési forma. Definíciók megértés és elhatárolás.] *Hessische Blätter Für Volksbildung*, no. 01/2009: 5–18. <https://doi.org/10.3278/HBV0901W005>.

Nussbaum, Martha C. 2010. *Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. [Nem profitszerzés céljából: Miért van szüksége a demokráciának a humán tudományokra?]. The Public Square Book Series. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Pereira, Fatima. 2019. 'Teacher Education, Teachers' Work, and Justice in Education: Third Space and Mediation Epistemology'. [Tanárképzés, tanári munka és igazságosság az oktatásban: harmadik tér és mediációs ismeretelmélet.] *Australian Journal of Teacher Education* 44 (3): 77–92. <https://doi.org/10.14221/ajte.2018v44n3.5>.

Pignault, Anne, Raymond Meyers, and Claude Houssemand. 2017. 'Mediators' Self-Perception of Their Work and Practice: Content and Lexical Analysis'. [Mediátorok – Munkájuk és gyakorlatuk önfelfogása: tartalom és lexikális elemzés.] *The Qualitative Report* 22 (6): 1589–1606. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2017.2676>.

Pinkl, Gabriele. 2018. 'Mediation Als Beratung Oder Mediative Beratung? Was Macht Die Denn Eigentlich Genau?' [A mediáció mint tanácsadás vagy mediatív tanácsadás? Mit is csinál pontosan?]. *Perspektive Mediation*, no. 2/2018: 113–17.

Pruitt, Dean G., and Kenneth Kressel. 1989. 'Introduction: An Overview of Mediation Research'. [Bevezetés: A mediáció-kutatás áttekintése.] Megjelent itt: *Mediation Research: The Process and Effectiveness of Third-Party Intervention* [Mediáció-kutatás: Harmadik fél beavatkozásának folyamata és hatékonysága], szerkesztette: Kenneth Kressel and Dean G. Pruitt, 1–8. San Francisco, CA: Jossey Bass.

Said, Edward W. 1978. *Orientalism*. [Orientalizmus.] New York: Vintage Books.

Salmon, Elizabeth D., Michele J. Gelfand, Ayşe Betül Çelik, Sarit Kraus, Jonathan Wilkenfeld, and Molly Inman. 2013. 'Cultural Contingencies of Mediation: Effectiveness of Mediator Styles in Intercultural Disputes'. [A mediáció kulturális esetlegességei: A mediátori stílusok hatékonysága az interkulturális vitákban.] *Journal of Organizational Behavior* 34 (6): 887–909. <https://doi.org/10.1002/job.1870>.

- Santos, Boaventura de Sousa. 2014. *Epistemologies of the South*. [‘A dél ismeretelméleti szempontjai’.] Boulder: Paradigm Publ.
- Schehr, Robert C., and Dragan Milovanovic. 1999. ‘Conflict Mediation and the Postmodern: Chaos, Catastrophe, and Psychoanalytic Semiotics’. [‘Mediációs konfliktuskezelés és posztmodern: káosz, katasztrófa és pszichoanalitikus szemiotika’.] *Social Justice* 26 (1): 208–32.
- Schirmer, Werner, and Dimitris Michailakis. 2019. *Systems Theory for Social Work and the Helping Professions*. [‘Rendszerelmélet a szociális munkához és a segítő szakmákhoz’.] 1st ed. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429022104>.
- Silbey, Susan S., and Sally E. Merry. 1986. ‘Mediator Settlement Strategies’. [‘Mediátori vitarendezési stratégiák’.] *Law & Policy* 8 (1): 7–32. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9930.1986.tb00368.x>.
- Smith, Linda Tuhiwai. 2022. *Decolonising Methodologies: Research and Indigenous Peoples*. [‘Dekolonizációs módszertanok: kutatás és bennszülött népek’.] London: Bloomsbury Academic.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 1988. ‘Can the Subaltern Speak?’ [‘Az alávetettek is tudnak beszélni?’] Megjelent itt: *Marxism and the Interpretation of Culture* [‘A marxizmus és a kultúra értelmezése’], szerkesztette: Cary Nelson and Lawrence Grossberg, 271–313. Urbana: University of Illinois Press.
- Tesar, Marek. 2021. “‘Philosophy as a Method’”: Tracing the Histories of Intersections of “Philosophy,” “Methodology,” and “Education”. [‘„A filozófia mint módszer: a „filozófia”, a „módszertan” és az „oktatás” metszéspontjainak történeti áttekintése.’.] *Qualitative Inquiry* 27 (5): 544–53. <https://doi.org/10.1177/1077800420934144>.
- Uhlendorff, Uwe. 2012. ‘Sozialpädagogisch-hermeneutische Diagnosen in der Jugendhilfe’. [‘Szociálpedagógiai-hermeneutikai diagnózisok az ifjúsági jólétben’.] Megjelent itt: *Grundriss Soziale Arbeit: Ein einführendes Handbuch*, szerkesztette: Werner Thole, 707–18. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. https://doi.org/10.1007/978-3-531-94311-4_45.
- Vacc, Nicholas A., and Larry C. Loesch. 1984. ‘Research as an Instrument for Professional Change’. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development* [‘A kutatás mint a szakmai változás eszköze’. *Mérés és értékelés a tanácsadásban és fejlesztésben*] 17 (3): 124–31. <https://doi.org/10.1080/07481756.1984.12022758>.
- Volpe, Maria R., and Marvin E. Johnson. 2023. ‘Imagining a Racially Diverse and Inclusive Mediation Field: Uncovering the Structural Hurdles’. [‘Elképzelés a fajilag sokszínű és befogadó mediációs területről: a strukturális akadályok feltárása’.] Megjelent itt: *The Routledge Handbook of Intercultural Mediation*, szerkesztette: Dominic Busch, 155–62. New York, NY: Routledge.
- Walker, Polly O. 2004. ‘Decolonising Conflict Resolution: Addressing the Ontological Violence of Westernisation’. [‘A konfliktuskezelés dekolonizációja: A nyugatiasodás ontológiai erőszakának kezelése’.] *American Indian Quarterly* 28 (3/4): 527–49.
- Watson, Lani. 2016. ‘The Epistemology of Education’. [‘Az oktatás ismeretelméleti szempontjai’.] *Philosophy Compass* 11 (3): 146–59. <https://doi.org/10.1111/phc3.12316>.
- Wendt, Alexander Nicolai. 2020. ‘Phänomenologische Psychologie’. [‘Fenomenológiai pszichológia’.] Megjelent itt: *Handbuch Qualitative Forschung in der Psychologie*, szerkesztette: Günter Mey and

Katja Mruck, 1–24. Springer Reference Psychologie. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden.
https://doi.org/10.1007/978-3-658-18387-5_17-2.

Wertz, Frederick J. 2005. 'Phenomenological Research Methods for Counseling Psychology'. [A tanácsadási pszichológia fenomenológiai kutatási módszerei.] *Journal of Counseling Psychology* 52 (2): 167–77. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.52.2.167>.

Wilkinson, Brett D., and Fred J. Hanna. 2016. 'New Horizons in Counselor Pedagogy: The Intersection of Constructivist Concepts and Phenomenological Awareness'. [Új horizontok a tanácsadási pedagógiában: a konstruktivista fogalmak és a fenomenológiai tudatosság metszéspontja.] *The Journal of Humanistic Counseling* 55 (1): 2–19. <https://doi.org/10.1002/johc.12021>.

Wilkinson, Brett D., Gary Shank, and Fred Hanna. 2019. 'Epistemological Issues in Counselor Preparation: An Examination of Constructivist and Phenomenological Assumptions'. [Ismeretelméleti kérdések a tanácsadási felkészítésben: A konstruktivista és fenomenológiai feltételezések vizsgálata.] *The Journal of Counselor Preparation and Supervision* 12 (4): Art. 13.

Wood, John. 2004. 'Mediation Styles: Subjective Description of Mediators'. [Mediációs stílusok: a mediátorok szubjektív ismertetése.] *Conflict Resolution Quarterly* 21 (4): 437–50.
<https://doi.org/10.1002/crq.72>.

Yokotsuka, Shino. 2023. 'Cultural Humility in Intercultural Mediation'. [Kulturális alázat az interkulturális mediációban.] Megjelent itt: *The Routledge Handbook of Intercultural Mediation*, szerkesztette: Dominic Busch, 51–58. New York, NY: Routledge.

Zech, Rainer. 2010. 'Organisation Und Beratung. Funktionsgrammatiken, Selbstberatung, Pädagogische Zugänge'. [Szervezés és tanácsadás. Funkcionális nyelvtan, ön-tanácsadás, pedagógiai megközelítések.] Megjelent itt: *Organisation Und Beratung: Beiträge Der AG Organisationspädagogik*, szerkesztette: Michael Göhlich, Susanne M. Weber, Wolfgang Seitter, and Timm C. Feld, 13–25. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

1. melléklet

A szerzőkről

Az alábbi információknak minden szerzőre vonatkozóan elérhetőnek kell lennie:

Rövid információ:

Professzor Dr. Dominic Busch, Müncheni Katonai Egyetem, Németország

Emilian Franco, M.A., Müncheni Katonai Egyetem, Németország

Dr. Andrea Hartmann-Piraudeau, Consensus GmbH, Stuttgart, Németország

Dominic Busch a Müncheni Katonai Egyetem Humán Tudományok Karának interkulturális kommunikációval és konfliktuskutatással foglalkozó professzora. 2004-ben az interkulturális mediáció témakörében szerzett doktori fokozatot a Viadrina Frankfurt (Odera) Európai Egyetemen. 2006 és 2011 között az Egyetemen tanársegédként tevékenykedett az interkulturális kommunikáció területén.

Dominic a kutatásaiban a tudományos diskurzusok tartalmának diskurzuselemző szemléletét követi. Kutatásainak középpontjában az áll, hogy a társadalmak hogyan vetítik ki etikai törekvéseiket arra, ahogyan az interkulturalitást kezelik (<https://doi.org/g625>), és hogy a mediáció kutatásában miként használják a kultúra fogalmait az interkulturális mediáció különböző értelmezéseinek megalkotásához (<https://doi.org/hgsk>). Dominic Busch a Routledge Handbook of Intercultural Mediation (2023) szerkesztője.

Emilian Franco a Münchener Katonai Egyetem Humán Tudományok Karának Interkulturális kommunikáció és konfliktuskutatás tanszékén tudományos munkatárs. Emilian a Nürnbergi Egyetemen szerzett alapidiploát dráma- és médiatudományokból, valamint politikatudományokból, és a müncheni Ludwig-Maximilians Egyetemen szerzett mester fokoztat interkulturális kommunikációból. Ez utóbbi egyetemen jelenleg doktorandusz hallgató. Emilian jelenleg start-up szoftverfejlesztő cégeknél végez nemzetközi néprajzi terepmunkát, ezért kutatásai a tudomány- és technológiatanulmányok (STS) területét érik.

Andrea Hartmann-Piraudeau nemzetközi képesítéssel rendelkező mediátor, valamint azoknak a németországi mediációs intézeteknek (www.consensus-group.de) az ügyvezető igazgatója és alapítója, amelyek a mediációs tevékenységük mellett országos és nemzetközi mediátori képzéseket is tartanak (www.im-campus.com). Andrea oktatói, kutatói és mediátori munkája során számos képzést és tantervet dolgozott ki, mind országos, mind nemzetközi szinten. Andrea doktori címmel rendelkezik. Kutatási és publikációs területei: érzelmek a konfliktusokban; a mediátori újítások hatásai a mediációk és a tárgyalások kimenetelére; interkulturális mediáció. Andrea mesterfokozatot szerzett a kommunikációtudomány, szociológia és nyelvészet területén, továbbá a mediáció területén is rendelkezik mester fokozattal.

Kapcsolat:

A szerző neve: Prof. Dr. Dominic Busch

Tanszék: Humán Tudományok Kar

Szervezet: Münchener Katonai Egyetem, Németország

E-Mail: dominic.busch@unibw.de

Telefon: +49 89 6004 3114

Web: <https://go.unibw.de/dominicbusch>

A szerző neve: Emilian Franco, M.A.

Tanszék: Humán Tudományok Kar

Szervezet: Münchener Katonai Egyetem, Németország

E-Mail: emilian.franco@unibw.de

Telefon: +49 89 6004 2058

Web: <https://go.unibw.de/icc>

A szerző neve: Dr. Andrea Hartmann-Piraudeau

Tanszék: vezérigazgató

Szervezet: Consensus GmbH

E-Mail: hartmann@consensus-group.de

Telefon: +49 151 11578659

Web: <https://consensus-group.de/>